

نقش تعدیل کننده تعلیق مراقبتی به عنوان کیفر جایگزین زندان

دکتر محمد صالح ولیدی
(دانشیار دانشکده حقوق دانشگاه آزاد)

(قسمت سوم)

فصل دوم: تعلیق توأم با آزادی با مراقبت PROBATION

مقدمه:

این تأسیس حقوقی، عبارتست از دادن آزادی به مجرم تحت سرپرستی و نظارت مددکاران اجتماعی به جای کیفر زندان در مدت معینی، به منظور آماده ساختن او برای بازگشت به زندگی اجتماعی.

بعد از جنگ جهانی دوم، تحت تأثیر نظریات جرم شناسان مبنی بر اینکه جرم یک بیماری قابل درمان می باشد، و همین طور توصیه نامه سازمان ملل متحد؛ ابتدا در سال ۱۹۵۱ م. (تعلیق مراقبتی و معیارهای مربوط به آن) در زمینه دادرسی مجرمین بزرگسال توسط کمیسیون اجتماعی و اقتصادی سازمان ملل متحد مورد توجه قرار گرفت و متعاقب آن، این کمیسیون در سال ۱۹۵۴ م. اجرای تعلیق توأم با مراقبت را درباره مجرمین بزرگسال با استفاده از نحوه دادرسی دادگاههای اطفال بزهکار به عنوان بزرگترین پیشرفت علم کیفرشناسی قرن بیستم مورد توجه و تأیید قرار داد و بدین ترتیب در سطح

بین الملل، زمینه استقرار و استفاده از تعلیق مجازات با روش نوین در بسیاری از کشورها به طور روزافزون پذیرفته شد و بتدریج نیز در کشورهایی چون استرالیا، کانادا و نیوزلند، در سالهای ۱۹۶۰ تا ۱۹۷۰ م.، تعلیق مراقبتی به شیوه نوین، به عنوان یک رهیافت علمی مناسب برای مقابله با جرایم جوانان و بزرگسالان شناخته شد.

در اروپا نیز، در کشورهای فنلاند و آلمان به سال ۱۹۷۵ م.، با استفاده از سرپرستی و نظارت یک مرکز سرپرستی و استفاده از مأمورین تعلیق مراقبتی، تعلیق مراقبتی برای مقابله با مجرمین خطرناک به منظور حمایت از جامعه و ارفاق به مجرم، متداول شد. در کشور سوئد نیز در سال ۱۹۹۲ م.، این امر به صورت تعلیقی از نظام اداره زندان شکل گرفت و بدین سان، تعلیق به مفهوم نوین آن در نظامهای کیفری اغلب کشورهای اروپایی و آمریکایی، رسماً به مورد اجرا گذاشته شد. به طوری که امروزه در بیشتر نقاط دنیا، اعطای

آزادی به مجرم تحت سرپرستی و نظارت مددکاران اجتماعی به عنوان یک راه حل جدید برخورد و کارساز با مجرمین، به منظور مبارزه با جرایم و تقلیل تعداد زندانیان از طریق کنترل رفتار اجتماعی مجرمینی که مشمول حکم این نوع تعلیق قرار می گیرند، به مورد اجرا گذاشته می شود.

بدین ترتیب، تعلیق مراقبتی به مفهوم نوین آن، امروزه در اکثر نظامهای کیفری به عنوان یکی از مجازاتهای جانشین زندان؛ نهادی است که با داشتن سازمان مستقل در چارچوب نظامی قضائی از طریق اعمال سرپرستی و نظارت بر مجرم، زمینه آماده سازی مجرم را به منظور اجتماعی شدن و بازگشت به جامعه فراهم می سازد.

اما متأسفانه در کشور ما به جز مقررات حاکم بر تعلیق ساده سنتی، هنوز چنین نهادی برای این منظور، تأسیس نشده و در نتیجه، معذور کسانی که مشمول تعلیق ساده قرار می گیرند، هیچ گونه سرپرستی و

جای مجازات زندان، منظور گردیده است. در این نگرش، آزادی مراقبتی عبارتست از اتخاذ روش خاص اعمال مجازات در برخورد با مجرمین جوان و افراد فاقد پیشینه کیفری توسط مددکاران اجتماعی، که متضمن نوعی سرپرستی و نظارت بر رفتار مجرم خواهد بود و با توجه به شخصیت اجتماعی مجرم، به صورت فردی، فرصت‌راهنمایی و کنترل رفتار آتی مجرم و آماده‌سازی وی برای بازگشت به زندگی عادی را، فراهم خواهد نمود.

اصلی‌ترین نقش و هدف این نهاد، عبارتست از جایگزین کردن آزادی، با مراقبت مجرم به جای مجازات زندان؛ منتها اعمال این روش که نوعی عکس‌العمل جامعه در قبال جرم محسوب می‌شود، وسیله‌ای است برای دستیابی به یک سرانجام سازنده برای مجرم، و جلوگیری از تکرار جرم توسط وی.

بخش دوم؛

تعریف تعلیق توأم با مراقبت؛

همان‌گونه که اشاره شد، تعلیق اجرای مجازات به مفهوم نوین آن، عبارتست از معلق کردن مشروط مجازات مجرم و اعطای آزادی به وی در مدت زمانی که اعمال و رفتار او تحت نظارت و کنترل مأمورین تعلیق قرار گرفته و به صورت فردی، زمینه‌ارشاد و اصلاح و تربیت او فراهم گردد.

نکته حائز اهمیت این تعریف در مقایسه با مفهوم تعلیق ساده، این است که در روش نوین، مجرم در تمام مدت زمانی که دادگاه معین می‌کند باید تحت مراقبت و نظارت شخصی که لزوماً مددکار اجتماعی است قرار گیرد و همین امر، مانع موثری برای جلوگیری از بزهکاری جدید مجرم در ایام تعلیق مجازات خواهد شد.

این مفهوم مورد نظر سازمان ملل متحد در خصوص تعلیق مجازات به عنوان یک راه‌حل کارساز و مجازات‌جانشین زندان (که برای کنترل رفتار مجرمین و کاهش آمار جرایم و جلوگیری از ازدحام مجرمین در زندانها و به عنوان روش مناسبی که متضمن تلفیق

تعلیق مراقبتی به مفهوم

نوین آن، امروزه در اکثر

نظامهای کیفری به عنوان

یکی از مجازاتهای جانشین

زندان؛ نهادی است که با

داشتن سازمان مستقل در

چارچوب نظامی قضائی از

طریق اعمال سرپرستی و

نظارت بر مجرم، زمینه

آماده‌سازی مجرم را به

منظور اجتماعی شدن و

بازگشت به جامعه فراهم

می‌سازد

مجرمین با زندانیان حرفه‌ای در زندان، و برای مبارزه با جرایم و کاستن تعداد آن و جلوگیری از ازدحام زندانیان در زندان و کلاً فراهم نمودن زمینه بازپروری اجتماعی شخص مجرم؛ توجه اندیشمندان و صاحب‌نظران و نهادهای سازمان ملل متحد به جایگزینی مجازاتی به جای مجازات زندان معطوف شده بود و تلاشهایی نیز از سوی کنوانسیونهای حقوق بشر و سازمانهای بین‌المللی برای پیشگیری از وقوع جرایم و اتخاذ روش مناسب برای کنترل رفتار مجرمین در آینده، زمینه نگرشی نوین درباره تعلیق اجرای مجازاتی که متناسب با ساختار فرهنگی و اجتماعی مجرم باشد، در بیشتر نقاط دنیا برای کنترل رفتار اجتماعی آتی مجرم تعلیقی به نام "تعلیق مراقبتی"، به صورت اعطای آزادی به مجرم تحت سرپرستی و ارشاد مددکاران اجتماعی به

نظارتی بر رفتار آنها در زمان تعلیق، به منظور آماده ساختن برای بازگشت به اجتماع صورت نمی‌گیرد و اصولاً هیچ سازمانی، به طور رسمی یا غیررسمی، متکفل این وظیفه خطیر و کارساز نمی‌باشد.

بدین لحاظ، امیدواریم که در این مقاله، با عنایت به موضوع گستردگی نحوه استفاده از این نهاد جانشین مجازات زندان در سایر نظامهای کیفری، با طرح و تبیین ویژگیها، سازمان و ساختار این نهاد با استفاده از تجارب کشورهای دیگر، رهیافتی شفاف و روشن برای جلب نظر مسوولین و سیاستگذاران کیفری در نظام جمهوری اسلامی ایران متناسب با ساختار فرهنگی و اجتماعی و دادرسی اسلامی کشورمان، و همچنین برای تجدیدنظر و اصلاح مقررات جزائی فعلی حاکم بر تعلیق در قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۷۰، به شیوه تعلیق توأم با مراقبت متداول در سایر نظامهای کیفری، و نیز تأسیس سازمان تعلیق مراقبتی برای نظارت و کنترل رفتار مجرمینی که از طرف دادگاه مشمول این حکم قرار می‌گیرند، و به منظور کاهش تعداد جرایم مواد مخدر و تقلیل زندانیان در طول مدت تعلیق و استفاده ویژه از این تأسیس حقوقی برای بازسازی شخصیت مجرمین و در نهایت، رهایی از نظام سنتی تعلیق ساده موجود، مطالبی ارائه خواهد شد.

مبحث اول؛ شناخت تعلیق توأم

با مراقبت و مفهوم آن

بخش اول؛

شناخت موضوع و اهمیت آن؛

همان‌گونه که اشاره شد، در نیمه دوم قرن بیستم، مفهوم سنتی تعلیق ساده اجرای مجازات، در نتیجه رشد جرم‌شناسی بین‌المللی در ارتباط با عدالت کیفری و نیز عدم کارایی اجرای مجازات حبس در زندان، و به منظور اصلاح و تهذیب اخلاقی مجرمین و افزایش تعداد جرایم و شمار زندانیان و همچنین، تأثیر سوء معاشرت‌ها و مصاحبت‌های

است. منتها این ارفاق قانونی که در ابتدا مختص جرایم کم اهمیت بوده و تنها نسبت به مجرمین جوان اعمال می گردیده است، بتدریج در مورد برخی از مجرمین بزرگسال و جرایم مهمتری از قبیل هتک ناموس به عنف و جرایم مواد مخدر و صدمات بدنی شدید، سرقت اتومبیل و نظایر اینها اعمال گردید، که در جای خود به آنها اشاره می کنیم.

۳ - این نوع تعلیق به معنی به تأخیر انداختن مشروط مجازات است:

همان گونه که در تعریف آمده است، سومین رکن تشکیل دهنده تعلیق توأم با مراقبت، معلق کردن مشروط مجازات مجرم در مدت زمانی است که دادگاه برای آزمایش متابعت و پیروی مجرم از راهنمایی و دستورات مأمور تعلیق، در نظر می گیرد.

بنابراین، این روش، تلفیقی است از مجازات و نظارت؛ و این دو عامل، به نحو غیرقابل تفکیکی برای بازپروری اجتماعی شخص مجرم مورد توجه می باشد. در حقیقت، تعلیق توأم با مراقبت یک ارفاق قانونی موقت است که به عنوان یک فرصت مناسب برای اصلاح، به مجرم اعطا می شود ولی در صورت عدم اطاعت مجرم از دستور دادگاه، امکان اعمال مجازات در ساختار این نوع تعلیق آشکار خواهد شد.

۴ - تعلیق توأم با مراقبت، به عنوان یک روش اصلاحی، مستلزم نظارت بر رفتار مجرم است:

صدور قرار تعلیق مراقبتی که به منظور تربیت و بازسازی شخصیت مجرم صورت می گیرد، مستلزم اعمال نوعی سرپرستی و ارشاد مجرم توسط متخصصین و مددکاران اجتماعی، در دورانی است که مجرم به طور آزمایشی تحت مراقبت قرار می گیرد. در این مدت، شخص یا سازمانی که سرپرستی مجرم را عهده دار می شود، بایستی با استفاده از مبانی جرم شناسی، مجرم را تحت نظارت خویش، مورد راهنمایی قرار داده و زمینه اصلاح و سازگاری وی را در جامعه، برای بازیافت موقعیت اجتماعی مناسب فراهم

امروزه در نظامهای کیفری.

نهادینه شدن تعلیق توأم با

مراقبت به عنوان یک مجازات

جاننشین، وسیله قابل انعطافی

است که به دادگاه اختیار

می دهد تا بتواند اجرای مکم

مکومت به مجازات را برای

مدتی در مورد مجرمین، معلق

نموده، به تأخیر اندازد

"کان لم یکن" خواهد شد.

۲ - انتخاب مجرم در چارچوب قانون:

امروزه در نظامهای کیفری، نهادینه شدن تعلیق توأم با مراقبت به عنوان یک مجازات جاننشین، وسیله قابل انعطافی است که به دادگاه اختیار می دهد تا بتواند اجرای حکم محکومیت به مجازات را برای مدتی در مورد مجرمین، معلق نموده، به تأخیر اندازد و در نتیجه با اتخاذ این سیاست کیفری، نظام کیفری نیز قادر خواهد بود تا در مقابل تغییرات رفتار مجرم واکنش مناسبی نشان دهد. با این وجود، دادگاه به طور قانونی نمی تواند همه مجازاتها را معلق نماید، بلکه اعطای تعلیق توأم با مراقبت نیز بستگی به شدت و ضعف و وخامت جرم و همچنین خصوصیت مجرم از نظر شرایط سنی و سابقه کیفری دارد.

بدین لحاظ، انتخاب مجرم برای اعطای این ارفاق قانونی مبتنی بر شایستگیهای او، نوع جرم، شرایط معین و شخصیت اجتماعی او دارد. از این رو، یکی دیگر از ارکان تعلیق توأم با مراقبت، انتخاب مجرم در چارچوب قانون

اقدامات تأمینی و مجازات در جهت بازپروری مجرمین است، در بیشتر نظامهای کیفری راه حل مناسبی برای اصلاح و درمان مجرمین، شناخته شده و بتدریج در غالب قوانین جزایی، به عنوان یک نظام تعلیق توأم با مراقبت، شکل گرفت و تأثیر مناسبی در توسعه این روش در نظام حقوقی "کامن لو" و حقوق موضوعه مکتوب بجای گذاشته، امروزه مفهوم دقیق تری پیدا کرده است که در ذیل به آن اشاره می کنیم.

در واقع تعلیق توأم با مراقبت، عبارتست از اتخاذ نوعی راه حل (یا عکس العمل آزمایشی) به جای محکوم کردن مجرم به زندان، در مدتی معین؛ که دادگاه برای اصلاح، تربیت، اجتماعی شدن و آماده سازی برخی از مجرمین برای بازگشت به زندگی عادی؛ به؛+؛ نث صورت انفرادی توسط مددکاران اجتماعی مورد حکم قرار می دهد و چنانچه مجرم این دوران را با موفقیت به پایان برساند، مجرمیت او "کان لم یکن" تلقی خواهد شد.

بخش سوم؛

ویژگیهای مفهوم تعلیق توأم با مراقبت: با توجه به تعریف، ویژگیهای این نهاد را می توان به ترتیب زیر مطرح کرده، مورد بحث و بررسی قرار داد:

۱ - تعلیق توأم با مراقبت، کیفر جاننشین مجازات زندان است:

بی تردید، صدور قرار تعلیق توأم با مراقبت از طرف دادگاه، به معنی اعطای آزادی مطلق به مجرم برای زندگی در خارج از زندان نیست بلکه این اقدام رأفت آمیز، در اختیار قراردادن فرصت محدودی است که تحت نظارت و راهنمایی مددکاران اجتماعی به طور موقت و به صورت آزمایشی برای ترغیب مجرم (به استفاده از این فرصت)، به منظور اصلاح و بازگشت به زندگی عادی داده می شود و در عین حال، چنانچه مجرم در مدت آزمایش مرتکب جرم جدیدی گردد یا اینکه به راهنمایی و ارشاد مأمور نظارت توجه ننماید؛ یا به عبارت دیگر، عوامل نظارت، با نقض قانون یا قصور مجرم مواجه شوند، حکم تعلیق

نماید. از این رو، نظارت بر رفتار مجرم در مدت تعلیق، یکی از ارکان تشکیل دهنده تعلیق توأم با مراقبت محسوب می‌گردد. به علاوه، اهمیت ویژه سرپرستی و ارشاد مجرمین در دوران تعلیق که به صورت انفرادی صورت می‌گیرد، نوعی کنترل قضائی محسوب می‌شود. و به عنوان یک واکنش اجتماعی مبتنی بر درمان بالینی، راه را برای اصلاح و بازسازی مجرم هموار می‌کند. اما این تعلیق که متکی بر نظارت و ارشاد و راهنمایی مجرم در مدت معینی است، در عین حال نوعی عکس‌العمل جامعه نیز در جهت تعالی و تربیت مجرم خواهد بود.

یا به عبارت دیگر، تعلیق توأم با مراقبت، گرچه کیفر جان‌نشین مجازات محسوب می‌گردد؛ با وجود این، صرفاً یک مجازات نیست بلکه شیوه‌ای برای اصلاح و تربیت شخص مجرم، و یک تأسیس حقوقی قابل انعطاف در حل مشکلات جامعه است.

بخش چهارم؛ عوامل مؤثر در تحول مفهوم سنتی تعلیق؛

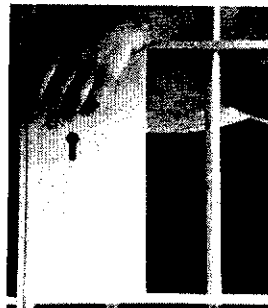
از جمله عواملی که در تنویر افکار و اندیشه کیفری در خصوص تحول مفهوم تعلیق در کنار سایر عکس‌العمل‌های جامعه علیه جرم، به عنوان یک وسیله برای بازداری مجرم از ارتکاب جرم به نحو خاصی مؤثر بوده است، تحلیل جرم به عنوان یک پدیده انسانی و اجتماعی قابل درمان توسط جرم‌شناسان می‌باشد و دیگری، تعمیم نظام دادرسی اطفال بر جرایم بزرگسالان است در نظام‌های کیفری غالب کشورها در اوایل قرن بیستم است که در اینجا، باختصار بدانها اشاره می‌کنیم:

۱- تحلیل جرم از دیدگاه جرم‌شناسی؛

جرم و تبه‌کاری از دیدگاه جرم‌شناسی به عنوان یک پدیده انسانی و اجتماعی در محیطی قابل درمان، باعث توجه بیشتر به شناخت علل جسمی، روانی و اجتماعی مؤثر در وقوع جرم گردیده است. تحت تأثیر داده‌های جرم‌شناسی، بتدریج کوشش‌هایی برای آگاه کردن مجرمین به

در حقیقت، تعلیق توأم با مراقبت یک ارفاق قانونی موقت است که به عنوان یک فرصت مناسب برای اصلاح، به مجرم اعطا می‌شود ولی در صورت عدم اطاعت مجرم از دستور دادگاه، امکان اعمال مجازات در ساقط این نوع تعلیق آشکار خواهد شد

نادرستی رفتار مجرمانه ارتکابی از راه علت‌شناسی، نظر مصلحین و قانونگذاران را به خود معطوف نمود و در نتیجه، توجه به داده‌های جرم‌شناسی که متضمن نگرش به مجرم بمثابه یک انسان بیمار و قابل اصلاح و درمان می‌باشد؛ و از وقوع جرم پیشگیری نموده و به بازسازی شخصیت اجتماعی بزه‌کار می‌پردازد؛ باعث تحقق تحولات قابل ملاحظه‌ای در نظام‌های کیفری شده است. بر این اساس الگوی جدیدی به عنوان شیوه درمان اجتماعی در مورد مجرمین، در محدوده قوانین جزائی مشروعیت یافت و با پذیرش مفهوم نوین تعلیق با مراقبت، راه را برای فعالیت کارشناسان اصلاح و تربیت و مددکاران اجتماعی، برای ارشاد و نیز کنترل رفتار مجرمین در ایام تعلیق در خارج از زندان،

فراهم نمود و اکنون بتدریج در نظام‌های کیفری، قانون تعلیق توأم با مراقبت مجرمین جایگاه قانونی خاصی پیدا کرده است؛ به طوری که در حال حاضر، تعلیق توأم با مراقبت یکی از ابزارهای کنترل اجتماعی رفتار مجرمین در آینده است که توسط سازمان‌های خدمات تعلیق مراقبتی و کارشناسان اصلاح و تربیت به موضع اجرا گذارده می‌شود.

۲- تعمیم نظام دادرسی اطفال به جرایم بزرگسالان؛

یکی دیگر از عواملی که در گسترش و توسعه نهاد تعلیق توأم با آزادی و مراقبت در مورد مجرمین مؤثر بوده است، استفاده از شیوه دادرسی اطفال است که باعث تعدیل و تلطیف نحوه برخورد جامعه با مجرمین بزرگسال شده است.

در دادگاه‌های اطفال، به دستور قاضی دادگاه اطفال، در مواردی که خانواده و مدرسه از مراقبت طفل عاجز باشند، به شیوه مجزا از راه و روش محاکمه بزرگسالان، طفل بزه‌کار به جای محاکمه و صدور حکم و فرستاده شدن به زندان، تحت سرپرستی و مراقبت اولیا یا سایر افراد سرپرست قرار می‌گیرد و در صورت لزوم، به کانون اصلاح و تربیت اعزام می‌گردد و بدین ترتیب، جامعه در قبال بزه‌کاری اطفال، روش دادرسی قابل انعطاف و اغمازی را اتخاذ نموده که نتایج مثبت و قابل توجهی نیز بیار آورده است. از این رو، در ارتباط با جرایم جوانان نیز نحوه دادرسی خاص دادگاه‌های اطفال به عنوان یک وسیله متضمن جنبه‌های تربیتی در قوانین جزائی، باعث پذیرفته شدن و اعطای نهاد تعلیق توأم با آزادی و مراقبت در باره مجرمین جوان گردیده است و منظور از تعیین سرپرست در زمان تعلیق در خارج از زندان، ضرورتاً تشکیل یک سازمان مستقل تعلیق مراقبتی برای حمایت از مجرمین جوان است که همان گونه که اشاره شد، در اکثر قوانین جزائی کشورهای مختلف نیز، این موضوع پیش بینی شده است. ادامه دارد...